

BOSHLANG'ICH SINFLARDA PIRLS XALQARO BAHOLASH DASTURIDAN FOYDALANISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6600102>

Yuldasheva Oynura

*Namangan viloyati namangan tumani
2-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga PIRLS xalqaro baholash mashg'ulotidan foydalanish va qo'llash aytib o'tilgan.*

Kalit So'zlar: *PIRLS xalqaro baholash dasturi, ta'lim sifati va dars jarayonini baholash, darsda unumli foydalanish*

Hozirgi vaqtda PIRLS tarifiga ko'ra o'qish savodxonligi jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma til shakllarini tushunish va ulardan foydalanish, shuningdek, matnlardan turli shakllarda ma'no hosil qila olish qobiliyati hamdir.

PIRLS - bu turli mamlakatlarda 4-sinf o'quvchilarining matnini o'qish va tushunish darajalari sifatini xalqaro baholash tizimidir. PIRLS dasturi 4-sinf o'quvchilarining o'qib tushunish ko'nikmasini xalqaro darajada baholaydi. Har besh yilda o'tkaziladigan PIRLS dasturi boshlang'ich sinf e'lementlarini baholash va tanqid qilishga qaratiladi. O'quvchi bu jarayonning faol qatnashuvchisi bo'lib, ma'no yaratadi, matn ustida mushohada yuritadi va samarali o'qish strategiyalarini ongli ravishda tanlab qo'llaydi. Har bir matn turi odatiy shakl va qoidalarga amal qilgan holda o'quvchiga matnini sharhlashga yordam beradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining matnini o'qib tushunish darajasini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot dasturidir. Boshqacha qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qib tushunish ko'nikmalarini qay darajada rivojlanganligi haqidagi ma'lumotlarni xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini beradigan, o'qish va o'qitishni yaxshilash uchun ta'lim sohasidagi davlat siyosatiga oid ma'lumotlarni taqdim etadigan yirik xalqaro dasturidir.

Yosh o'quvchi uchun o'qish savodxonligining har maqsadi ham muhim hisoblanadi. Shuning uchun PIRLS har bir o'qish turini baholashda matnlarni teng bo'lishni asosiy maqsad qilib olgan. Adabiyotni tushunish va baholash uchun har bir o'quvchi tilni badiiy shakllarini bilish kerak.

Yosh o'quvshilar uchun adabiyot hali kelmagan vaziyatlar va his-tuyg'ularni o'rganish imkoniyatini taqdim etish mumkin. Badiiy adabiyotda tasvirlangan voqealar, harakatlar va oqibatlar o'quvchilarga haqiqiy hayotni yoritibgina qolmay, tasavvur qilishlari mumkin bo'lgan vaziyatlarni bilvosita his qilish va aks ettirishga imkon beradi. PIRLSda ishlatiladigan badiiy matnlarning asosiy shakli- bu badiiy to'qimaga asoslangan hikoyalardir. Yosh o'quvchilar ilmiy tarixiy, geografik yoki ijtimoiy, shu jumladan, bir qator ma'lumotlarni qamrab olgan, turli shakildagi axborot matnlarini o'qishlari mumkin.

Matnni baholash va tanqidiy tahlil qilish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

---Matnda berilgan ma'lumotning aniq va to'liqligini baholash:

---Tasvirlangan voqeani haqiqatdan sodir etilishi ehtimolini baholash:

---Insonlarni o'ylari va bajaradigan o'zgartirishda muallifning fikrlari qanchalik aniqligini baholash:

---Matn sarlavhasi asosiy mazmuni qanchalik yoritib berishini baholash:

---Metafora yoki nutq ohangi kabi til hususiyatlari tasvirini tasvirlash:

---Muallifning asosiy mavzuga oid qarashlarini aniqlash.

Matnning mazmuni 9-10 o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos kelishi, ayrim madaniyatlarga juda xos bo'lgan mavzulardan chetlanishi, shuningdek, matn shu yoshdagi maktab o'quvchilari uchun qiziqarli va zavqli bo'lishi hamda o'quvchi uchun unchalik tanish bo'lmasligi lozim. Sujetning mantiqiy tuzulishiga rioya qilish muxumdur. Axborot matnda matnni tuzulishi va ma'lumotning mantiqiy ketma-ketligini sarlavhalar, jadvallar, grafiklar kabi elementlar bilan shartdir.

PIRLS mashg'ulotida ishlatiladigan matnlar murakkabligiga qarab o'rtacha 500 dan 800 tagacha, o'quvchilarning o'qish savodxonligi darajasi past bo'lgan mamlakatlar uchun 400 - 500 ta, ePIRLS esa, (o'qish savodxonligi darajasi yuqori) taxminan, 1000 ta so'zdan iborat bo'ladi.

PIRLS matnlari uchun aniqlik va izchilik muhim mezon hisoblanadi.

Boshlang'ich sinflarda jahon adabiyotini o'rganish: **LEONARDO DA VINCHI**

O'z davrida ilgarilab ketgan inson

Ko'pchilik odamlar Leonardo da Vinchi ismini eshitishsa, uning mashhur surati "Mona Liza"ni yodga olishadi. Bu surat Parijdagi badiiy san'at

muzeida saqlanadi. Har yili millionlab sayyohlar uni ko'rish uchun kelishadi.

Biroq Leonardo nafaqat rassom, balki iste'dodli ixtirochi, muhandis, arxitektor va haykaltarosh ham bo'lgan. U ko'plab yangi va g'royib g'oyalarga boy edi.

Leonardo da Vinchi 1452-yilda Italiyaning Vinchi shahri yaqinida joylashgan otasining shahar tashqarisidagi uyida tug'ilgan. Uning bolaligi tabiat qo'ynida o'tgan. U o'zining atrofidagi hayvonlar va hasharotlarni doim kuzatar edi.

Keyinchalik Leonardo otasi bilan Florensiya shahriga ko'chib keladi. U yerda Verrokkiyo ismli taniqli rassom va haykaltarosh qo'lida hunar o'rganib, ishlay boshlaydi.

U Verrokkiyoning qo'lida ishlagan vaqtida o'z zamonasidagi texnikalar haqida juda ko'p ma'lumotga ega bo'ladi. Bu unga turli xil mexanizmlarning qanday ishlashini tushunib olishga yordam beradi. U yana har xil bo'yoqlarni aralashtirib, kerakli ranglar olishni va haykallar yaratish uchun metallardan foydalanishni o'rganib oladi.

Leonardo doimo bilimga chanqoqlikni his etar edi. U o'z atrofidagi olamni o'rganar va ko'rganlarini chizib borar edi. U qo'lidaga tushgan barcha kitoblarni o'qir, boshqa odamlarning g'oyalarini tinglar va ulardan bilib olgan yangi narsalarni yozib borar edi. Ayrim qo'lyozmalari plakatlardan katta, boshqalari esa belbog'da olib yurishga qulay bo'lishi uchun kichkina bo'lgan. U yozganlarining ko'pi yo'qolib ketgan, lekin ayrimlari XIX asr boshida chop etilgan bo'lib, ularni hozirgi kunda ham ko'rish mumkin. Ularda rasmlar va husnixat bilan yozilgan yozuvlar bor.

Leonardoning qo'l yozmalarida ixtirolarining tasvirlari bor. Shuningdek, bu qo'lyozmalar uning nimalarga va ular qanday qilib ishlashiga bo'lgan katta qiziqishini ham ko'rsatadi. Uni mashinalar qiziqtirar edi, ammo shu bilan birgalikda unga tirik mavjudotlarning qanday harakatlanishi, ularning tuzilishi ham qiziq edi. U oqayotgan suv, daraxtdagi barglar, uchayotgan qushlar va inson tanasini o'rganar edi. Atrof-muhitni kuzatish, jarayonida u har doim biror yangilikni o'zi uchun bilib olar edi. Leonardo barcha bilimlarini va boshqalardan eshitgan g'oyalarini doim rivojlantirib, takomillashtirib borgan. Natijada uning qo'lyozmalaridagi aksariyat tasvirlarda mutlaqo yangi g'oyalar aks etadi. Ayrimlari kelajak tasvirlariga o'xshaydi. Masalan, uning "Uchar

mashina” chizmasi osmonda havo sharlari va samolyotlar paydo bo’lishidan ancha oldin chizilgan.

Leonardo yangi g’oyalarga boy bo’lishiga qaramay, rasmlaridagi tasvirlarning ko’pchiligini hayotga tatbiq etmadi. Qo’l yozmalarining birida parashyut bilan tasvirlangan odamning rasmi bor edi. Faqat bu g’oya 300 yildan keyin 1783 - yili birinchilardan bo’lib, bir fransuz yerga parashyutda tushgandan keyingina hayotga tatbiq etildi.

Uning boshqa ixtiroosi inson tanasini o’rganish va uning qanday harakatlana olishiga bo’lgan qiziqishi asosida yaratilgan. Leonardoda odamning qo’llari, oyoqlari va boshqa a’zolari aks etgan rasmlari ko’p bo’lib, u, haqiqatan, mexanik odam-robotni loyihalashtirgan! Bu robot to’g’ri o’tira olar, qo’llarini silkitar, boshini qimirlatar, og’zini ocha olar va yopa olar edi.

Leonardo da Vinchi 1519-yilda vafot etdi. U, haqiqatan ham, o’z davridan ilgarilab ketgan inson edi.

Hikoya yuzasidan PIRLS mashg’uloti o’tkazish:

1. Leonardo da Vinchi kim bo’lgan?
A. Fermer B. Shifokor C. Haykaltarosh D. Quruvchi
2. Leonardo da Vinchining bolalikdagi qaysi tajribasi uning ixtirochi bo’lib yetishida yordam bergan?
A. Otasi bilan Parijga qilgan sayohati.
B. Hayvonlar va hasharotlarni kuzatgani.
C. Badiiy muzeylarni borib ko’rishi.
D. Kerakli rangni chiqarish uchun ranglarni aralshtirishi.
3. Verrokkiyo nima bilan mashhur bo’lgan edi?
4. Leonardo da Vinchi Verrokkiyodan nimalarni o’rgandi? Ikki misol keltiring. Bu bilimlari unga kelgusi hayotida qanday yordam berganini tushuntiring.
5. “Bilimga chanqoqligni his etar edi” jumlasidan Leonardo da Vinchi to’g’risida nimani tushunish mumkin?
A. U keragidan ortiq narsani xohlagan.
B. Unda turli mexanizmlarni yaratish g’oyalari ko’p bo’lgan.
C. U iqtidorli rassom va haykaltarosh bo’lgan.
D. U o’z kelajagi haqida tasavvurga ega edi.
6. Nima sababdan hozirgi kunda Leonardo da Vinchining qo’l yozmalari insonlar uchun muhim ahamiyatga ega?

7. Nima uchun Leonardo da Vinchi ko'plab ixtirolarini hayotga tatbiq etilganligini ko'ra olmadi?

- A. U ko'plab yangi ixtirolarini yaratish bilan band bo'lgan.
- B. U nafaqat ixtirochi, balki rassom bo'lgan.
- C. Uning ixtirolari amalga oshganida u vafot etgan edi.
- D. U hech kimga ixtirolarini amalga oshirishga yo'l qo'ymadi.

8. Leonardo da Vinchi tabiatdan o'rgangan narsalaridan bitta misol keltiring. Bu kuzratuvlar unga ixtirolar qilishda qanday yordam berganligini tushuntirib bering.

9. Parashyut qachon ilk marotaba hayotga tatbiq etilgan?

- A. 1452-yilda
- B. 1519-yilda
- C. 1783-yilda
- D. 1800-yilda

10. Matn "O'z davridan ilgarilab ketgan inson - Leonardo da Vinchi", - deb nomlangan. Leonardo da Vinchi ixtirolaridan bitta misol keltiring va qanday qilib o'z davridan ilgarilab ketganligini tushuntirib bering.

11. Ushbu matnga quyidagi sarlavhalardan yana qaysi biri mos kelishi mumkin?

A. Leonardo da Vinchi - metallga ishlov berish bo'yicha mashhur usta.

B. Leonardo da Vinchi - Italiyada yashagan odam.

C. Leonardo da Vinchi - mashhur rassom.

D. Leonardo da Vinchi - g'oyalarga boy inson.

12. "Leonardo da Vinchi" hikoyasi sizga yoqdimi?

A. Menga juda ham yoqti.

B. Menga umuman yoqmadi.

Xulosa : Bundan ko'rinib turibdiki, o'quvchi hikoyani chuqur o'qib, mustaqil fikrlaydi, hikoyani yanada mustahkamlaydi.

Boshlang'ich sinflarda ham PIRLS mashg'ulotlari muhim va foydali deb o'ylayman.